

HAZAI KINGA–MÁCSAI PÁL

Méltó örökség

Für Anikó Psota Irén-díja

Psota Irén (1929–2016) emlékére Almási Éva – a Nemzet Színésze, Kossuth- és Jászai Mari-díjas, Érdemes és Kiváló Művész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja – hozott létre egy alapítványt, amely minden évben díjat adományoz annak a színésznőnek, akinek színpadi sokszínűsége, tehetsége, kiemelkedő képességei Psota Irén örökségéhez méltónak bizonyulnak. A Nemzet Színésze címmel kitüntetett, kétszeres Kossuth- és Jászai Mari-díjas, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja, Budapest díszpolgára, Érdemes és Kiváló Művész nevét viselő díjra valamilyen magyarországi színház állíthat jelöltet.

Almási Éva akkor határozott úgy, hogy létrehozza az alapítványt és a díjat, amikor 2016-ban a Nemzet Színészevé választották Psota Irén helyére. A díjat először 2017-ben Hegyi Barbara kapta, tavaly pedig Hernádi Judit vehette át. A díjról egy öttagú kuratórium dönt, amelynek tagjai: Töröcsik Mari – a Nemzet Színésze és a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, háromszoros Kossuth-díjas, kétszeres Jászai Mari-díjas és Balázs Béla-díjas, Kossuth-Nagydíjas magyar színművésznő, Érdemes és Kiváló Művész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja; Dr. Hazai Kinga ügyvéd – az alapítvány elnöke; Hegedűs D. Géza – Kossuth- és Jászai Mari-díjas magyar színész, rendező, egyetemi docens, a Színház- és Filmművészeti Egyetem rektorhelyettese, a MASZK Országos Színegyesület elnöke, továbbá a Magyar Színházi Társaság elnökségének és a Nemzeti Előadó-művészeti Érdekegyeztető Tanácsnak (NEÉT) tagja, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja, Érdemes és Kiváló Művész; Lantos Endre főorvos és Langer János ügyvéd.

A díjazottat Mácsai Pál – Kossuth- és Jászai Mari-díjas magyar színész, rendező, Érdemes Művész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja, az Örkény Színház igazgatója – és a Psota Irén Alapítvány kuratóriumának képviselőjében Hegedűs D. Géza is méltatta.

A színházi világnapon Hegedűs D. Géza a Psota Irén-díj kuratóriumának nevében elmondta, hogy a mai értékzavaros világban – ahol az életművek

hamar elfelejtődnek és a tünékeny dolgok felértékelődnek – különösen fontos ez a szakmai díj, amelynek kiemelt értéke, hogy civil kezdeményezésre jött létre. Öröme és bizakodásra ad okot, valamint zsinórmértéket teremt a civil szféra ilyen összefogása a színházi kultúra értékeinek örökítésében. A következőkben olvashatják Mácsai Pál laudációjának teljes szövegét.

Laudáció Für Anikónak a Psota Irén-díj átvételekor

„A díjazott: barátom. És kolléganóm. És zöld. Haragoszöld. Ránk oltja öltözőinkben a villanyt. Benyúl az ajtón egy formás női kéz, és olt. Ilyenkor ordítunk, a kacsó visszanyúl, felkapcsol. A kézhez tartozó fej joggal gondolja, hogy nincs bent senki, mert *mi* égve szoktuk hagyni a villanyt. Nem minket akar boszszantani, csak esélyesebb jövőt akar a bolygónknak. Nem új szenvedélye ez. Énekel is róla, hogy a környezet mi magunk vagyunk.

Idén protokollá tesszük a színházban, hogy mindenki kapcsolja le maga után a villanyt. Nem azért, mert spórolunk, hanem mert utolértük a gondolkodását.

A díjazottnak atipikus élete van. Egyrészt, mert szuverén alkat, nem hasonlít senkire, nem is akar, másrészt – és főleg azért –, mert morális lény. Ezt viszont akarja. Nem váltogatja a nézeteit, nem gondol hétfőn valamit, kedden mást. Csütörtökön egy harmadikat. Akit megszeret, abban a végsőkig bízik. A végsők után elvágólag szakít. Nem tesz engedményt véleményében.

Én már rendező szakra jártam, amikor ő színész szakra. Azt lehet látni, ha valaki született színésznő. Szép is volt, de főleg szabálytalan: ezért izgalmas. Eredeti: éteri és földi.

Ugyanabban az évben kerültünk a Madách Színházhoz, 1989-ben. A fordulat éve, nemde. Hogy ennek harminc éve? Nem. De.

A *Lear királyban* játszottunk először együtt 1991-ben. Kerényi Imre rendezte, Huszti Péter volt Lear, ő – azaz kolléganóm, aki a barátom – játszotta Cordeliát. Aztán Perdita és Hermione is volt a *Téli regében*. Én rendeztem azt az előadást, és azért játszotta ő e két szerepet, mert naiva is volt és drámai színésznő is. Később ő játszotta a feleségemet *A tribádok éjszakájában*, ahol én voltam Strindberg, a kiállhatatlan író. Oslóban is jártunk az előadással, és szerettük játszani egymás házastársait. Kolos Pista rendezte a Madách Stúdióban.

Nem volt kérdés, hogy kolléganőmet, aki a barátom is, hívjam hozzánk, az önállósulni készülő Madách Kamarába, ami aztán 2004-ben Örkény Színház lett. Nem érdekelte az a biztos karrier. Természetesen jött velünk, az Örkénybe, nem tudva, mi lesz belőlünk. Ő az egyik alapító.

Mindent tud. Káprázatos a muzikalitása, képes valamásra, tragikumra, és fényes bohóc. Bármit el tud játszani. Ebben hasonlít Psota Irénre. Meg a maximalizmusában is. Psota Irén, mint tudjuk, a boldogtalanságban is képes volt maximalizmusra. A Psota Irén-díj új birtokosát is érték tragédiák. „Most eltűnök” – mondta akkor, és egy év múlva tökéletes állapotban jött vissza. Nem terheli privát gondjait a színházára. A morál mindig kifizetődik: ötvenévesen megtalálta a magánéleti boldogság és a kerek család.

Kolléganőmnek, aki mindjárt átveszi a Psota Irén-díjat, nincs műfaji korlátja. Játszott szépet és csúnyát, volt parasztasszony és királynő, és lesz is mindkettő.

Kétszázszor táncolt és énekelt a *Macskákban*, volt Sally Bowls a *Kabaréban*, Lengyel Menyhért *Tájfújának* femme fatale-jaként thonetszéket vágtam a fejéhez – szerettük játszani ezt is –, volt ütött-kopott falusi feleség Tasnádi *Finitójában*, Adél az *Üveg-cipőben*, volt Cecile a *Kék Rókában* – még egy femme fatale –, volt a felségem a *Terápia* sorozatban, azt is

Für Anikó a díjjal

szerettük. A próbafelvétel után azt mondta Enyedi Ildikó, azért kapta ő a szerepet, mert olyan rutinnal tudunk veszekedni, mint az igazi házastársak. Enyedinek jó szeme van.

Apropos Enyedi: mai díjazottunk lett volna *Az én XX. századom* című film főszereplője. De azt mondta: „ne haragudj, korábban mondtam igent egy vizsgafilmre”, és mert a két forgatás egybeesett, nem vállalta el. Önsorsrontás? Mindenekelőtt tisztesség.

Nem is tudom, hány világsztár állandó magyar hangja, és aki jó hangoskönyvet akar hallgatni, tegye be a lemezeit. Aki értelmes dalokat akar hallgatni, tegye be zenei CD-it.

Volt reménytelenül szerelmes Kamilla vénkisasszony a *Liliomfi*ban, fiúra éhes Valéria a *Mesél a bécsi erdőben*, volt Rosalinda az *Ahogy tetszikben*, és Makrancos Kata, és ma ő Hamlet anyja.

Aktuálisan Mária Dominika hercegnő *A hattyúban* – írta Molnár Ferenc. Csak a harmadik felvonásban jelenik meg, annak is a harmadánál. Addigra mi, tíz kollégája, végigdolgozzuk az előadást. Ő jön a harmadik felvonásban, és hazaviszi a fesztiváldíjat.

A mi életkorunkban már sok a múlt. Az eljátszott szerep, a régi rendező. Pedig a fontos a jövő.

Díjazottunk olyan természetességgel vált életkort is – és ezzel szerepkört –, ahogy a folyótorkolatban az állóvízbe siklik át egy csónak. (Ez a hasonlat túl jó, nem az enyém, hanem Örkényé.)

Az Örkény Színházban jövőre nyolc bemutató lesz majd, és három negyven körüli rendező rendez, meg egy senior: ez vagyok én. És jön négy harmincéves, vagy még fiatalabb rendező. És a fiatalok mind dolgozni akarnak vele. Ez a legfontosabb jel, hogy valaki jól csinálja. Nemcsak műfaji korlátja nincs, hanem generációs korlátja sem. Vagyis van jövője.

Öröm nekem, hogy én köszönhetlek téged. Szívből gratulálok a Psota Irén-díjhoz, és kérlek, gyere fel a színpadra. Semmi thonetszék, hanem kézcsók, respekt, és szeretet. Önöket pedig felkérem, hogy köszöntsük együtt Für Anikót.”

Für Anikó Psota Irénre így emlékezett: „...mindig izzott, és ezt az egész pályáján meg tudta tartani. Egyrészt azért, mert zseniális volt, másrészt hihetetlen szenvedéllyel volt megáldva, megverve”.

Psota Irén emléktábláját lakóházánál születésnapján, március 28-án avatták fel Budapesten, a II. kerületi Bem rakpart 30. alatt.